

Acer cissigolium stam met gesteldaken

Acer-specials

Binnen de systematische indeling van het *Regnum Vegetabile* – het Plantenrijk – behoort het geslacht *Acer* tot de orde van de *Sapindales* en daarbinnen tot de familie van de *Aceraceae*, de esdoornfamilie. In de hedendaagse plantenin-delingen zoals APG III is het geslacht door mijn ‘vrienden’ ingedeeld in de familie van de *Sapin-daceae*, de zeepbessenfamilie, waar zij ook de familie van de *Hippocastanaceae*, de paarden-kastanje-achtigen, al ‘in getrapt’ hadden. Te gek voor woorden, geachte lezers; en zoals u al enige tijd weet trekt uw schrijver er niks van aan wat die streepjesgevers ervan vinden, ik volg zoals altijd de lijn van Linnaeus.

Auteur: Jan P. Mauritz VRT

De *Aceraceae*-familie bestaat uit twee geslachten, te weten *Acer* en *Dipteronia*. Bijzonder daarbij is dat het geslacht *Acer* zeer uitgebreid is met honderden species, ongeveer 120 verschillende soorten, een paar honderd makers verdeeld over ondersoorten, variëteiten, forma's en cultuurvariëteiten, maar het geslacht *Dipteronia* uit slechts twee species bestaat: *Dipteronia sinensis* en *Dipteronia dyeriana*. Het overgrote deel van het geslacht *Acer* komt voor in grote delen van het noordelijk halfrond: Midden- en Zuid-Europa, de Balkan, Noord- en Midden-Amerika, China, Japan, Indochina (Vietnam, Cambodja, Laos en Thailand) en slechts enkele soorten aan de andere kant van de evenaar, in Indonesië. Het was de grootmeester zelf die op basis van uiterlijke kenmerken: blad, vooral bloem-opbouw, en vruchten, het geslacht *Acer* in 1753 beschreef en indeelde in zijn bovenstaande systematische indeling.

Inleiding

De naam *Acer* is afgeleid van het Griekse woord *ac*, scherp, wat slaat op de scherpe lobben van het blad. Het geslacht *Acer* is voor het eerst beschreven door de Franse botanicus Joseph

Pitton de Tournefort (1656-1708), die naast expedities naar het Verre Oosten om nieuwe soorten te ontdekken veel werk heeft verricht in de vereenvoudiging van de classificatie van planten op basis van bloeiwijzen. Hiermee heeft hij de weg gebaand voor Linnaeus, die veel van de geslachtsnamen en beschrijvingen van Tournefort dankbaar overnam in zijn *Genera Plantarum* uit 1737 en later ook in *Regnum Vegetabile* uit 1753.

Het geslacht *Acer* is zó groot, zó complex en zó divers, dat vrijwel alle grootmeesters in de botanie, zoals Thunberg (1793), De Candolle (1824), Bentham en Hooker (1862) Rehder (1905), Hu en Cheng (1948), Bean (1970) en Krüssmann (1976) er iets over geroepen en/of gepubliceerd hebben. In 1976 maakte dr. P.C. de Jong, een groot dendroloog en esdoornspecialist bij uitstek, op basis van een omvangrijke studie van het geslacht een onderverdeling in maar liefst zestien secties, waarvan er acht weer onderverdeeld zijn in negentien series. Hoezo complex, die esdoornclan ...

Kenmerken

De verschillende makers die in dit deel van het

feuilleton aan u voorgesteld worden, komen uit de bovengenoemde onderverdeling in secties enzovoort. Daar de morfologische kenmerken van deze species danig verschillen, is het niet zinvol om deze in alfabetische volgorde aan u voor te stellen. Dit is sterk afwijkend van de systematische werkwijze die u van mij gewend bent. In dit bijzondere deel van het feuilleton is de voorstel-volgorde numeriek, en helaas is het onmogelijk om uit elke sectie één makker te beschrijven, laat staan uit elke serie. Wat de onderstaande makkers wel gemeen hebben, is één van de belangrijkste morfologische kenmerken van het esdoornengeslacht: de tegenoverstaande knopstand, en dus ook tegenoverstaande bladstand. Het zij zo, oftewel Amen!

De naam *Acer* is afgeleid van het Griekse woord *ac*, scherp, wat slaat op de scherpe lobben van het blad

Sortiment

Zoals reeds vermeld, is het geslacht *Acer* zeer omvangrijk en heeft het zich, op enkele uitzonderingen na, verspreid over het gehele noordelijk halfrond van onze planeet. Het is dus volstrekt onmogelijk om in dit vakblad 10 procent van het geslacht te beschrijven. De trouwe lezers weten dat er al vier delen van het feuilleton aan dit geweldige geslacht besteed zijn. Alle uitgegeven delen zijn trouwens eenvoudig te downloaden op de site van Boomzorg.

We gaan van start met:

Sectie I, Parviflora, serie 3, Caudata, Acer spicatum (Lamarck, 1786)

Een Amerikaanse species uit het noordoosten van Noord-Amerika, van het Canadese Saskatchewan en Newfoundland tot in het zuiden van Pennsylvania en Noord-Georgia, hoog in het Appalachegebergte. De boom is omstreeks 1750 gevonden en in 1786 beschreven door de Franse botanicus Jean-Baptiste de Lamarck (1744-1829), en via de Jardin des Plantes in Parijs in cultuur gebracht. De soortnaam *spicatum* betekent 'piekdragend' en refereert aan de bloempluimvormige bloeiwijze. U herkent ongetwijfeld de naam van deze Fransoos, want er staan meerdere species op zijn naam.

Het is een kleine boom of meerstammige grote struik, tot 9 m hoog, met een opgaande kroonvorm die bestaat uit een klein aantal gesteltakken. De takken zijn rood-grijs van kleur, de twijgen roodbruin en in jonge aanvang grijs behaard en later kaal. Het blad is meestal drie-lobbig, soms vijflobbig, met een hartvormige bladvoet. Het blad is 6 tot 12 cm lang en hartvormig. De lobben zijn groot, toegespitst met een

fijngezaagde bladrand. Het blad is geelgroen van kleur en grijs behaard aan de onderzijde. De boom heeft een prachtige orangerode herfstkleur. De bloemen zijn klein, onopvallend en groen van kleur, in opstaande bloempluimen van 8 tot 15 cm. De vruchten zijn klein, de samara's staan vrijwel recht tegenover elkaar en zijn 1,5 tot 2 cm lang (per vleugel dan). Het is een zeldzame en fraaie verschijning, die nauwelijks in Nederland in cultuur is; jammer! Voor de liefhebbers onder u er bestaan ook nog vijf ssp.'s van de soort *spicatum*, met kleine verschillen op basis van hun geografische verspreidingsgebied en/of specifieke groeiplaats.

Sectie II, Palmata, serie I, Palmata, Acer shirasawanum var. shirasawanum (Koidzumi, 1911)

Als u botanische boekwerken openslaat, ziet u vaak een letter, een afkorting of een naam en een jaartal achter een genus staan. Dit is een verwijzing naar de persoon die iets zinnigs over het geslacht of de soort gepubliceerd heeft. Bij het geslacht *Acer* zijn dat er meerdere, in dit geval Koidzumi 1911. Dit verwijst naar de Japanse botanicus Gen'ichi Koidzumi (1883-1953), professor in de botanie in de Japanse stad Yonezama. Hij schreef imposante boekwerken over de *Aceraceae*, de *Rosaceae* en andere families en geslachten.

De Japanse makker is een middelgrote boom, tot ca. 16-17 m hoog in zijn natuurlijk verspreidingsgebied en in cultuur de helft, tot 8 m hoog. Hij heeft een zeer brede kroon, vaak breder dan hoog, met een redelijk gladde grijsbruine stam en gesteltakken met witte stippen erop, als lenticellen, maar dan anders. De omvang van dit deel laat verdere uitleg hiervan niet toe. De grote bladeren bezitten negen tot

Acer betekent 'scherpe lobben van het blad'

Acer spicatum herfstkleur

elf lobben, waarvan de onderste, tegen de bladsteel aan, kleiner zijn dan de overige lobben. De bladrand is scherp getand of grof gezaagd. De kleur van het blad is aan de bovenzijde midden-groen en aan de onderzijde lichter groen.

De bloeiwijze bestaat uit staande bloemtuijen met kleine bloemetjes met paarsrode sepalen en wittige petalen. Als u de betekenis even kwijt bent: s.v.p. zelf opzoeken, dan vergeet u het nooit meer!

De vruchten hangen in bundeltjes bijeen; het zijn tweeledige vruchtvlugels met een kleine hoek ten opzichte van elkaar en met middenin de vrucht. De kleur van de vruchten is rood

tot bruinrood. Het blad kleurt in de herfst geel tot geeloranje; een schitterende verschijning. Van deze species zijn twee var's beschikbaar en ongeveer 40 cv's.

Sectie IV, *Macrantha*, serie I, *Acer tegmentosum* (Maxim, 1857)

Deze species behoort tot de groep streepjes-esdoorns. Deze boom is omstreeks 1840 door een onbekende bomenzoeker meegenomen uit het Verre Oosten. Het natuurlijk verspreidingsgebied strekt zich uit van Mantsjoerije, het Amoergebied, en de provincie Shabarovsk tot aan het Koreaanse schiereiland en een aantal noordoostelijke provincies van China, onder andere Jilin op de grens met Noord-Korea. Het

Acer tegmentosum blad en vruchten

is een typische bergboom, die voorkomt in gebergten op 1.000 tot 1.500 m hoogte boven zeeniveau.

Het wordt een boom van 10 tot 12 m hoog, met een smalle kroonvorm die op latere leeftijd vaasvormig wordt. De stam is glad, fraai donkergrijs met onduidelijke witte strepen; dat vervaagt op oudere leeftijd. De soort groeit tot een hoogte van 10 à 12 m, maximaal 15 m, en heeft een stamdiameter van 30 cm. Hij heeft een donkergrijze stam. De bladeren zijn bleekgroen gekleurd en ovaal tot bijna rond van vorm. Het blad is drie- tot vijflobbig, redelijk groot: 10-12 cm lang en 7-9 cm breed. De soort heeft vijf hoofdnerf en zeven tot acht paar zijnerf. De bladrand is dubbel gezaagd. De lobben zijn ovaal en hebben een spits uiteinde, wat kenmerkend is voor esdoorns in het algemeen. De bladsteel bereikt doorgaans een lengte van 4-7 cm, maar kan wel 13 cm lang worden. De vruchten zijn geelbruin en zijn voorzien van twee samara's (vruchtvlugels). In elke vleugel zit een nootje, dat afgeplat of licht gebogen is. Een vleugel inclusief nootje is 2,5 tot 3 cm lang en 1,5 mm breed. De samara's staan in een hoek van ca. 110 graden.

'Maxim' staat overigens voor de Russische botanicus Carl Johann Ivanovitch Maximowicz (1827-1891), conservator van de botanische tuinen in St. Petersburg en bekend bomenzoeker in opdracht van de Russische tsarenfamilie. Hij schreef tal van botanische boekwerken en ... Jazeker, u vindt deze makker ook regelmatig

Acer cissifolium blad en bloeiwijze

terug in de botanische nomenclatuur van verschillende geslachten en soorten.

Sectie VI, Negundo, serie 10, Cissifolia, *Acer cissifolium* (Sieb & Zucc, Koch, 1864)

Een voor de meesten van u, waarde lezers, bekendere species, *Acer cissifolium*. Deze Japanse makker met een natuurlijk verspreidingsgebied in de bergbossen van het eiland Honsu wordt daar ca. 10 tot 14 m hoog, en in cultuur in West-Europa ca. 8 tot 10 m hoog. De soortnaam *cissifolium* betekent: met bladeren als van een *Cissus*. Het geslacht *Cissus* is een verre neef van *Vitis vinifera* en *Parthenocissus tricuspidata*, met als bekende cv 'Veitchii'. We hebben het over de wijnstok en de wingerd, waarvan akte.

Het is dus een kleine boom, zowel in de natuur als in cultuur vaak meerstammig, of een heel grote struik met een breed spreidende en afgeplatte kroon. De boom wordt in cultuur ook als hoogstam gekweekt. De stamschors is grijsbruin van kleur en glad, op latere leeftijd opruwend met kleine schorsplaatjes. De jonge twijgen zijn grijs met roodbruine vlekken, die op oudere leeftijd verdwijnen. De bladeren zijn drietallig en bestaan dus uit drie deelblaadjes aan de bladsteel, komend vanuit het einde van de bladsteel. De blaadjes zijn eivormig, 5 tot 8 cm lang en toegespitst met een scherp gezaagde bladrand. De bovenzijde van het blad is donkergroen en de onderzijde lichter groen. De herfstkleur is schitterend oranje met gele kleurschakeringen. De bloeiwijze van deze species is opvallend en

bestaat uit eenhuizige, kleine gele bloemen in rechtopstaande tuilen bijeen. De vruchten zijn prachtig rood van kleur met kleine samara's die vrijwel recht tegenover elkaar staan en vanwege het gewicht van de trossen omslaan in hangende tuilen. De vruchten zijn zelden kiemkrachtig, omdat daarvoor manlijke bomen noodzakelijk zijn en daar wordt in de praktijk te weinig op gelet. De vruchten worden er gelukkig niet anders van; ze worden alleen steriel. Een geweldig mooie boom voor in tuinen en kleine parken en ook toepasbaar op groene daken.

Sieb & Zucc, Koch, 1864

De afkorting 'Sieb' staat voor Philipp Franz von Siebold (1796-1866), een Duitse arts en botanicus uit Würzburg, die zeven jaar in dienst van het Nederlands-Indisch leger in Japan gestationeerd was, een bomenzoeker met tal van ontdekkingen op zijn naam, onder andere *Magnolia sieboldiana*. Hij was ook schrijver van botanische boekwerken, veelal in samenwerking met zijn tijdgenoot Joseph Gerhard Zuccarini (1797-1848), een Duitse professor in de botanie aan de universiteit van München, die ook verschillende reizen naar Japan en China maakte. Tijdens een van deze reizen ontmoetten de mannen elkaar. Ze raakten bevriend en vervolgens schreef Zuccarini, met gebruikmaking van onder andere al het materiaal van von Siebold en van Thunberg, een tweede versie van *Flora Japonica*. De eerste editie van het gelijknamige boekwerk was in 1784 geschreven door Carl Peter Thunberg (1743-1828), Zweeds botanicus, student van de grootmeester Linnaeus en al professor in

'Maxim' staat overigens voor de Russische botanicus Carl Johann Ivanovitch Maximowicz (1827-1891), conservator van de botanische tuinen in St. Petersburg

de botanie voordat bovengenoemde mannen geboren waren. De derde persoon is Koch: Karl Heinrich Emil Koch (1809-1879), een Duitser professor in de botanie uit Weimar, die veel boekwerken vertaalde en ook zelf een driedelige Duitse dendrologie op zijn naam heeft staan.

Uw schrijver slaat wederom een aantal secties over en belandt vervolgens bij:

Sectie X, Trifoliata, serie 16, Grisea, *Acer griseum* (Franchet) (Pax, 1933)

Een zeer fraaie en bijzondere species uit de Midden-Chinese provincies Szechuan, Honan en Hubei. Deze laatste provincie geniet de laatste tijd dubieuze bekendheid vanwege het ontstaan van het afgrijselijke coronavirus dat de wereld

Acer triflorum stamschors

Acer triflorum herfstkleur

Deze *Acer* is een kleine boom of meerstammige grote struik

in een verlamdende greep houdt. Het is een kleine tot middelgrote species van 10 tot ca. 15 m hoog, met een mooie ronde tot eironde open kroon. De mooiste sierwaarde wordt geleverd door de roodbruine tot kaneelbruine sterk afschilferende stam en gesteltakken. De jonge twijgen hebben dezelfde kleur, maar zijn glad en niet afschilferend. Hoe ouder de boom wordt, des te intenser wordt deze schitterende kleur. De bladeren zijn drietallig, donker of olijfgroen van kleur aan de bovenzijde en grijsgroen aan de onderzijde. De deelblaadjes zijn 3 tot 8 cm lang en hebben vijf lobben aan de bladtop met een sterk wigvormige bladvoet. De herfstkleur is oranje tot donker karmijnrood. Een schitterende boom, die als solitair zijn gehele omgeving verrijkt. *Acer griseum* is de schitterendste vertegenwoordiger van het geslacht.

De boom is in 1894 voor het eerst beschreven door Adrien René Franchet (1834-1900), als een var. van *Acer nikoense*. Deze Franse botanicus uit Parijs schreef de nodige botanische boekwerken, en inderdaad, er zijn verschillende soorten naar deze systematicus vernoemd, onder andere *Cotoneaster franchetii*.

'Pax 1933' verwijst naar de Duitse botanicus Ferdinand Albin Pax (1858-1942), professor in de botanie en directeur van de botanische tuinen in

de Poolse stad Wroclaw, bij velen beter bekend als Breslau. Hij schreef imposante boekwerken over de *Aceraceae* en andere families en geslachten. In 1885 publiceerde hij het boekwerk over de *Aceraceae*.

Acer triflorum (Komar, 1904)

De laatste makker uit dit deel van het feuilleton is nauw verwant aan de vorige makker; hij komt uit dezelfde sectie en serie en draagt de naam *Acer triflorum* (Komar, 1904).

De soortnaam *triflorum* betekent letterlijk: met drie bloemen. Deze species heeft zijn natuurlijk verspreidingsgebied in Mantsjoerije en op het Koreaanse schiereiland. De boom is gevonden door de Russische botanicus Vladimir Leontyevitch Komarov (1869-1945) uit St. Petersburg, die onder andere een dertiendelige *Flora of the U.S.S.R.* schreef. Deze *Acer* is een kleine boom of meerstammige grote struik, tot ca. 10 m hoog, met een ronde open kroon, sterk gelijkend op *A. Griseum* maar toch anders. De stamschors is meer geelbruin en schilfert veel fijner af. Ook bij deze species is het blad vrijwel gelijk aan de bovenstaande neef, met als uitzondering dat het behaard is en aan de onderzijde blauwgroen, vanwege de waslaag die het blad daar beschermt tegen de koude.

Afsluitend

Tot zover deze *Acer*-specials. Er zijn er nog honderden meer. Zoek ze op en maak er gebruik van, als u ze kunt vinden; ze zijn de moeite meer dan waard!

Groet,

J.A.P.

DGA Mauritz Adviseurs & Taxateurs BV.

Be social

Scan of ga naar:

www.boomzorg.nl/article/32751/acer-specials